

igazság mellett, továbbá a bűnös és az elismerésre méltó állampolgári magatartás egy bizonyos koncepciója mellett. Tudom, hogy nehéz kérdések ezek, és mi sem áll tőlem távolabb, mint hogy a politikai, erkölcsi vagy művészi igazságot összekeverjem a természettudományos igazság-kritériumokkal. Nem is az igazság eldöntését, az igaz álláspont kiválasztásának jogát ruháznám a köz szolgálatában álló műsorszórókra; éppen ellenkezőleg, a nyílt, kényszermentes vita feltételeinek megteremtését, az erre alkalmas szinterek működtetését.

A közszolgálati médiumok megszüntetését szorgalmazó álláspont mögött azonban rendszerint éppen az a kimondott-kimondatlan aggodalom rejlik, hogy azok nemhogy nem semlegesek, de egyenesen a mindenkori kormányzat szócsövei, és pedig szükségképpen azok. A rettegés az állami dirigizmustól az, ami a liberálisokat rákényszeríti, hogy a piacra bízzák a kulturális szelekciót, vagy mindennemű szelekció létjogosultságát elutasítsák, és a szélsőséges relativizmus álláspontjára helyezkedjenek. Ha megkérdezzük őket, kevesen akadnak köztük, akik makacsul állítanák, hogy ők bizony nem tudnak különbséget tenni, teszem azt, jelentős műalkotások és silány giccs között, dicséretes és megvetésre méltó viselkedés között, egy társadalmi probléma hiteles és hazug bemutatása között. Tűrhetetlennek csupán azt tartják, hogy a közhatalom birtokosai a maguk preferenciáit érvényesíthessék a mások rovására a közmédiák felett gyakorolt hatalmuknál fogva. Ezért szorgalmaznak olyan intézkedéseket, amelyek a valószínűleg általuk is becsült kulturális csúcsteljesítmények leértékelődését és visszaszorulását eredményezik. Például a közszolgálati médiumok fokozatos leépítését, amelyen nálunk bal- és jobboldali kormányok két évtizede egyetértőleg munkálkodnak. A közvetlen pártellenőrzést és a teljes anyagi kiszolgáltatottságot a mindenkori kormánynak már maga a médiatörvény szentesítette 1996-ban. Azóta nagyjából négyévenként esedékes a vezetők és az alkotóműhelyek lecserélése politikailag megbízható elemekre. Ami megmaradt, annak a fennmaradásáért talán valóban nem érdemes szót emelni.

Elvben azonban létezik egy másik, alkotmányos és demokratikus megoldás, amely a köz szolgálatát radikálisan elválasztja az állami cenzúrától. Amely a kultúrpolitika kötelességévé teszi ugyan a közmédiák – valamint a színházak, a szimfónikus zenekarok, a múzeumok stb. – finanszírozását, ellenben megtiltja, hogy a műsorok tartalmába beleavatkozzon. Költségvetésüket többé-kevésbé automatikus finanszírozási mechanizmusokhoz köti, a műsorpolitika függetlenségét törvényes garanciákkal bátyázza körül, és a vezetők kinevezésének, a működés ellenőrzésének jogát olyan szervezetekre bizza, amelyben nem érvényesülnek – vagy csak közvetve érvényesülnek – a pillanatnyi politikai erőviszonyokból fakadó preferenciák. Úgy látszik, mégsem csak elvben létezik ilyesmi, mert valahogy így működnek Angliában, Németországban, Franciaországban a legnépszerűbb közszolgálati csatornák.

Bajomi-Lázár Péter

Közszolgálati média: a feneketlen kút

Médiapolitika nincs, csak médiapolitikák vannak: különböző megközelítések, amelyek különféle ideológiákból – a közjó mibenlétéről alkotott, empirikusan nem vagy csak nehezen igazolható vagy cáfolható feltevésekből – vezetnek le az ideális médiáról vallott elképzeléseiket. Ezért tulajdonít más szerepet a közmédiának a liberális, a konzervatív, a szociáldemokrata és a zöld elemző. És ezért van az, hogy a Lányi Andrásal való vitánk, amely a felszínen a közszolgálati médiáról szól, valójában a közjó mibenlétéről folyó, vagyis ideológiai – ideológiák közötti – vita, amelyben nehéz, talán lehetetlen közös nevezőre jutni. Ebben a vitában én a liberális (az egyik lehetséges liberális) álláspontot képviselem.

Az alábbiakban e szeretéágzó vitából csak két – szerintem kulcsfontosságú – kérdésre térek ki. Az egyik az, hogy szükség van-e egyáltalán közszolgálati médiára; a másik az, hogy meg lehet-e valósítani a sokak által követendőnek tartott brit közszolgálati modellt Magyarországon. Lányi mindkét kérdésre igennel válaszolt.² Az első kérdés megítélésében részben osztom álláspontját, a másodikéban vitatkozom vele. Rövid írásom végén olyan alternatív javaslatot teszek, amely meggyőződésem szerint elfogadható választ ad arra a dilemmára, hogy miként lehet eltörölni és megtartani a közszolgálati médiát.

² A Lányiéhoz hasonló álláspontot fogalmazott meg egy korábbi írásában Koltay András is, lásd „A közszolgálati media fogalma”, *Médiakutató*, 2007. nyár, 25–33. o.

A közszolgálati média, a kultúra és a morál

Vitánk egyik kulcskérdése az, hogy mit nevezünk kultúrának, és hogy a kultúra – és általában a normák – terjesztésében milyen szerepet kell játszania a közszolgálati médiának. Lányi szerint:

...nem az az igazi demokrata, aki azt tartja kultúrának, amit az egyszerű emberek lájkolnak [...], hanem az aki eljuttatja hozzájuk a legmagasabb rendű tudást [...] a kultúra lényege – minden kultúráé – éppen a *különbség*: igaz és hamis, szép és rú, horribile dictu jó és rossz megkülönböztetése! [...] *lehet*, hogy mégiscsak létezik igaz és hamis tudás, hiteles és hiteltelen művészet, erény és bűn. Sőt, megkockáztathatom azt is, hogy e különbség megállapítására – vagyis a kulturális párbeszéd befolyásolására, a minták formálására – az erre kiképzett értelmiségiek alkalmasabbak lehetnek, mint a gazdasági hatékonyság- és haszonelvnek alárendelt »spontán« piaci folyamatok: kereslet és kínálat játéka. [...] Nem is az igazság eldöntését, az igaz álláspont kiválasztásának jogát ruháznám a köz szolgálatában álló műsorszórókra; éppen ellenkezőleg, a nyílt, kényszermentes vita feltételeinek megteremtését, az erre alkalmas színterek működtetését. [...] Az államnak tehát jutalmaznia, bátorítania, de mindenekelőtt közvetítenie kell a jót, és üldöznie a rosszat. [...] A [közszolgálati] műsorszervező ne legyen semleges igazság és hamisság, unalom és érdekesség, szépség és csúfság kérdésében.

Az a benyomásom, Lányi érvelésében összemosódik az értelmiségnek a *kulturális* és a *morális* kérdésekben játszó szerepe: egymás mellett, egy mondatban említi a „hiteles” és a „hiteltelen” művészetet, valamint az „erényt” és a „bűnt”. Ugyanakkor saját magával is vitázik: hol azt írja, a közmédiának nem feladata „az igazság eldöntése”, hol azt, hogy a szerkesztő „ne legyen semleges igazság és hamisság [...] kérdésében”. Az utóbbi két állítása ellentmond egymásnak; a szövegkörnyezetből mégis azt olvasom ki, alapvetően úgy gondolja: a közszolgálati médiának orientálnia kell közönségét, mintát kell neki mutatnia, az „igazat” kell elvinnie hozzá.

Ami a felvetés kulturális aspektusát illeti: vitatkozom Lányi normatív kultúrafelfogásával. Állítása, hogy az „igaz” és a „hamis”, a „szép” és a „rút” s a többi közt az értelmiség segítségével biztos különbséget tehetünk, azt sugallja, hogy a kulturális produktumoknak csupán *egyetlen helyes olvasatuk* van; tágabb értelemben az állam, szűkebb értelemben a közszolgálati média feladata, hogy ezt a „helyes” értelmezést adja át a közönségnek. Úgy vélem, ez az álláspont az igazság monopolizálására tör. Végső soron az alternatív értelmezések, a sokszínűség létjogosultságát tagadja. Ezzel nem tudok azonosulni. Nem gondolom azt, hogy az lenne az „igazi demokrata”, aki a saját értékítéletét másokra kívánja erőltetni. Lányival szemben úgy gondolom: kulturális téren nem tehetünk abszolút érvényű különbséget igaz és hamis, jó és rossz, szép és rú, hiteles és hiteltelen, unalmas és érdekes között. Mozart, a Hamlet vagy a Családi kör című műsor nem jobb (és nem rosszabb) a Ramones-nél, a South Parknál vagy a Mónika-show-nál. Aki ennek ellenkezőjét állítja, és az értelmiségnek vindikálja a jogot, hogy efféle értékítéleteket fogalmazzon meg és népszerűsítsen a közpénzekből fenntartott televízióban, az az állam egyes polgárainak értékrendjét és ízlését más polgárainak értékrendje és ízlése fölé helyezi, ezzel pedig megsérti az egyenlőség elvét.

Álláspontomat Lányi „szélsőséges kulturális relativizmusnak” nevezi. Én inkább *kulturális toleranciának* hívom. És azt mondom: több empátiával és kevesebb előítélettel kell fordulni a tömegkulturális javak (Lányi szavaival: a „silány giccs”) felé. A különféle kulturális termékek nemcsak a „jó” és a „rossz” dichotómiájában értelmezhetőek; számos különböző emberi szükségletet elégítenek ki – például tájékoztatnak, szórakoztatnak, norma- és identitásépítő szerepük van, rekreációs célokat szolgálnak –, és ezért sokféle interpretációjuk lehet.³ E produktumoknak tehát nemcsak esztétikai dimenziójuk van, hanem több más szempontból is lehet elemezni őket; ezt mutatja a kultúrakutatás ma is virágzó (és egyébként a Lányi által lekezelően csak „old joke”-nak nevezett Foucault-val kezdődő) irodalma.⁴ Az igazi intellektuális

3 Lásd például Császi Lajos elemzését a Mónika-show-ról: Császi L., *A Mónika-jelenség kulturális szociológiája* (Budapest: Gondolat, 2011).

4 Újabban lásd például H. Schechter, *Savage Pastimes. A Cultural History of Violent Entertainment* (New York: St. Martin's Press, 2005); M. M. Davis, *Children, Media and Culture* (Open University Press, 2010); J. Storey, *Cultural Studies and the Study of Popular Culture* (Edinburgh University Press, 2010).

kihívást szerintem nem az ítékezés, hanem a megértés jelenti: annak feltárása, hogy az „utca embere” miként és mire használja az értelmiség egy része által lenézett (tömeg)kulturális javakat.

Lányi szerint a közmédia feladata az, hogy bemutassa „az életformák, meggyőződések és ízlésvilágok vetélkedését”, ugyanakkor segítsen a közönségnek megkülönböztetni a „jót” a „rossztól”. Szerintem csupán az a feladata, hogy a kereskedelmi média mellett alternatívát kínáljon, vagyis bemutassa a világ sokszínűségét – de az értékválasztás már nem feladata, azt majd megteszi a néző a saját értékrendje és ízlése szerint.⁵

Ami Lányi felvetésének morális aspektusát illeti: azt én sem állítom, hogy morális értelemben ne tehetnének különbséget jó és rossz között – van liberális etika is –, de azt gondolom, a morális normák terén óvatosan kell eljárni. Lányi hisz az „egyenemű politikai közösségekben” és a közjó ezekben gyökerező fogalmában, és e téren is arra a következtetésre jut, hogy az értelmiségnek a közszolgálati média segítségével utat kell mutatnia. Én viszont úgy gondolom, az állam szuverenitását a polgáraitól eredezteti, ezért nincs joga nevelni – vagyis kiskorúként kezelni – őket. Attól tartok, nézeteltérésünk e ponton feloldhatatlanná válik. Vitánk holtpontra jut, mert itt már ideológiai különbségek vannak közöttünk: a közjó fogalmát értelmezzük másképpen. Lányi a közösség primátusából indul ki, én az egyén autonómiájának fontosságát hangsúlyozom.

Abban ugyanakkor egyetértek Lányival, hogy a közügyekről, a kulturális, a morális és a politikai normákról, a nemzeti önazonosságról folytatott „nyílt, kényszermentes vita” hasznos dolog, sőt jó móka, remek intellektuális szórakozás. Akár a közszolgálati média is fórumot kínálhat hozzá.

A BBC-modell: miért ne?

Lányi tehát úgy érvel, hogy szükség van a BBC-modellt követő közszolgálati televízióra Magyarországon. Hozzáteszi, hogy hibát követ el – keresetlen megfogalmazásában: „menthetetlenül provinciális” – az, aki e közszolgálati modell meghonosítására tett kísérletek kudarcát látva arra a következtetésre jut, hogy helyesebb magát az elvet is feladni. Szerintem azonban a brit modell Magyarországon – és általában a közép- és kelet-európai volt kommunista országokban – azért nem valósul meg, mert nem valósulhat meg. Bukása szükségszerű. Ezt pedig a közszolgáltatásról folytatott vita során nem lehet nem figyelembe venni.

Az 1989–1991-es rendszerváltások után a volt kommunista országok kivétel nélkül kísérletet tettek arra, hogy állami televíziókat közszolgálati intézményekké alakítsák. Az átalakítás során alapvetően a kiegyensúlyozott tájékoztatás, illetve a nézők okításának és felemelésének (*education and elevation*) elvén alapuló brit modellt követték, ugyanakkor a médiafelügyeleti rendszer és a finanszírozás terén ennek módosult – német vagy francia – mintáit vették át. E kísérlet valamennyi új demokráciában részleges vagy teljes kudarcot vallott. A közszolgálatinak nevezett televíziók vezetését a politikai pártok szállták meg, hírműsoraik sokszor elfogultak voltak, nézettségük pedig szerény volt (kivételt a nézettség terén egyedül Lengyelország jelent, de ott az állami tévé műsorai szokatlanul nagy mértékben bulvárosodtak; jellemző, hogy a kereskedelmi médiumok több hírműsort sugároznak, mint a Lengyel Televízió).⁶

Ez nem véletlen. A közszolgálati televíziózás brit modellje sajátos közegben született és működik; nem lehet politikai kontextusából kiragadva egy más berendezkedésű országba „transzplantálni”.⁷ Legalább három okból nem:

1. A BBC-féle közszolgálati modell hátterét egyfelől a *konszenzusos politikai kultúra* jelenti. Az Egyesült Királyságban a politikai térben mérsékelt polarizáció uralkodik, míg a közép- és kelet-európai országok zömében erősen polarizált a politikai látkép. A két nagy brit párt között jórészt szakpolitikai kérdésekben van vita (amely persze

5 Erről bővebben itt írok: P. Bajomi-Lázár, „Audience Resistance: Reasons to Relax Content Regulation,” in *Media Freedom and Pluralism: Media Policy Challenges in the Enlarged Europe*, ed. B. Klimkiewicz pp. 175–192 (Budapest: Central European University Press, 2010).

6 Erről lásd például A. Mungiu-Pippidi, „From State to Public Service: The Failed Reform of State Television in Central and Eastern Europe,” in M. Sükösd & P. Bajomi-Lázár (eds.): *Reinventing Media. Media Policy Reform in East-Central Europe*, pp. 31–62 (Budapest: Central European University Press, 2003); M. Dragomir, *Television across Europe: Regulation, Policy and Independence. Overview*, pp. 13–184 (Budapest: Open Society Institute, 2005); M. Dragomir & M. Thompson, „Overview,” in M. Dragomir & M. Thompson (eds.): *Television across Europe: More Channels, Less Independence. Follow-up Reports 2008*, pp. 13–63 (New York & Budapest: Open Society Institute, 2008); P. Bajomi-Lázár, V. Štětka & M. Sükösd, „Public Service Television in the European Union Countries: Old Issues, New Challenges in the ‘East’ and ‘West’,” in *Trends in Communication Policy Research*, ed. N. Just & M. Puppis, pp. 355–380 (Bristol, UK & Chicago, US: Intellect Books & European Communication and Research Association, 2012).

7 A nyugati médiamodellek „mimetikus transzplantációjáról” lásd még K. Jakubowicz & M. Sükösd, „Twelve concepts regarding media system evolution and democratization in post-communist countries,” in K. Jakubowicz & M. Sükösd (eds.): *Finding the Right Place on the Map. Central and Eastern European Media in a Global Perspective*, pp. 9–40 (Bristol, UK & Chicago, US: Intellect Books, 2008).

nem teljesen mentes az ideológiai megfontolásoktól sem), de a társadalmi-politikai berendezkedés alapjait (és a közélet írott és íratlan normáit) illetően már jó ideje megegyezés van közöttük. Csakhogy a volt kommunista országokban – így Magyarországon is – a politikai kérdések jelentős része döntően ideológiai természetű; elég itt a múlt „bűnei”, a lusztráció, az egyházak társadalmi szerepe vagy az alkotmányozás kapcsán folytatott éles vitákra utalni (e téren kivételt talán egyedül Románia jelent: itt a pártok közötti vitákból jellemzően hiányzik az ideológiai felhang, és egyhangú populizmus uralja ezeket). Közép- és Kelet-Európában a pártok vagy pártblokkok álláspontjai között jellemzően nagy, gyakran áthidalhatatlan a távolság.

A BBC ugyan kétségtelenül az érdemi párbeszéd, a habermasi értelemben vett racionális-kritikus vita fóruma, ám ez a hang legalább annyira tükrözi a már létező konszenzust, amennyire meg is erősíti azt. A politikai és a médiarendszerek kölcsönhatását vizsgáló kutatások arra figyelmeztetnek, hogy elsősorban a politika határozza meg a médiát, míg a média politikára gyakorolt hatása csekély.⁸ A médiahatás-kutatások és a befogadás-vizsgálatok többsége ugyancsak arról árulkodik, hogy a média közvélemény-befolyásoló képessége korlátozott.⁹ Erre engedenek következtetni a rituáliskommunikáció-elméletek is, amelyek úgy érvelnek, hogy a modern média elsősorban nem az értékek átadásában, hanem a létező értékek megerősítésében játszik szerepet.¹⁰ A közszolgálati média önmagában valószínűleg nem képes érdemi párbeszédet teremteni – különösen a modern média fragmentált, sokcsatornás világában, amikor a kínálat bőséges, és a társadalom nagyobb része nem a köztvéte műsorát követi figyelemmel, azt csupán rendkívüli „médiaesemények” alkalmával nézi.

2. A BBC-modell hátterét másfelől a *konzolidált pártrendszer* jelenti. Az Egyesült Királyságban és a brithez hasonló nyugat-európai régi demokráciákban zömmel olyan régi pártok működnek, amelyeknek sok tagjuk van, sok bevételük származik tagdíjából, ideológiájuk szilárd, helyi és országos struktúráik jól működnek. Ezek teszik lehetővé a pártszervezést és -építést, ezek segítik a pártokat legfőbb céljuknak: helyzetük stabilizálásának elérésében. A fiatal közép- és kelet-európai demokráciákban azonban jellemzően olyan fiatal pártok működnek, amelyek taglétszáma korlátozott, tagdíjbevételei limitáltak, országos és helyi struktúrái fejletlenek, és amelyek ideológiájukat viszonylag gyakran változtatják. Az új demokráciákban – a régiekhez képest – magas a választói illékonyosság és alacsony a pártokba vetett bizalom mértéke. A közép- és kelet-európai országok pártrendszerei tehát – szemben a nyugat-európaiakkal – nem stabilak, pártjaik társadalmi beágyazottsága gyenge.

E volt kommunista országokban a legtöbb párt kartelpárttá, vagyis olyan szervezetté igyekszik válni, amely az állam megszállásával pótolja azokat a forrásokat, amelyek társadalmi gyökereinek gyengesége miatt hiányoznak. E pártok klientúrájukat állami forrásokból építik: jól fizető állami állásokkal és megrendelésekkel fizetnek a múltban tett vagy a jövőben elvárt szívességeikért. Az állam gyarmatosítása (*state capture*) Közép- és Kelet-Európa-szerte kiterjed az állami médiaforrásokra is: a médiahatóság és a közszolgálati média kulcspozícióira, a rádió- és a televíziófrekvenciákra, az állami forrásokból finanszírozott műsorokra és filmekre, valamint az állami hirdetésekre és a sajtószubvenciókra.¹¹ Ez nem hungarikum; nemcsak Magyarországon figyelhető meg, hanem például Bulgáriában, Lengyelországban, Romániában és Szlovéniában is. Különbség legfeljebb a gyarmatosítás mintáját tekintve tapasztalható: egyes kormányok alatt egypárti vagy koalíciós, mások alatt többpárti médiagyarmatosítás történik. Az előbbi esetben valamennyi médiaforrás a kormánypárt vagy a kormánypártok ellenőrzése alatt áll, az utóbbiban az ellenzéki pártoknak is jut ezekből; az előbbi esetben nő

8 Erről lásd F. S. Siebert, T. Peterson & W. Schramm, *Four Theories of the Press* (Urbana & Chicago: Chicago University Press, [1956] 1963); C. Seymour-Ure, *The Political Impact of Mass Media* (Beverly Hills, California: Sage, 1974); D. C. Hallin & P. Mancini, *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics* (Cambridge University Press, 2004).

9 Lásd P. Lazarsfeld, H. Gaudet & B. Berelson, *The People's Choice. How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Electoral Campaign* (New York: Duell, Sloan & Pearce, 1944); J. Klapper, *The Effects of Mass Communication* (New York: Free Press, 1960); S. Hall, "Encoding and Decoding in the Television Discourse," in S. Hall, D. Hobson, A. Lowe & P. Willis (eds.): *Culture, Media, Language*, pp. 128–138 (London: Hutchinson, 1980); D. Morley, *Television, Audiences and Cultural Studies* (London: Routledge, 1980).

10 Lásd például J. W. Carey, *Communication as Culture. Essays on Modernity and Society* (New York & London: Routledge, [1988] 1992); D. Dayan & E. Katz, *Media Events. The Live Broadcasting of History* (Harvard University Press, 1992); E. W. Rothenbuhler, *Ritual Communication. From Everyday Conversation to Mediated Ceremony* (Thousands Oaks, US & London, UK: Sage, 1998); L. Császai, "Broadening the Concept of Media Rituals: Tabloids as 'Low Holidays on Television'," *Eastbound*, no. 1. (2010).

11 A média pártgyarmatosításáról bővebben itt írok: P. Bajomi-Lázár, "The Party Colonisation of the Media," *East European Politics & Societies*, vol. 27, no. 1, pp. 67–87 (2013).

a média kiszolgáltatottsága és átpolitizáltsága és csökken a szabadsága, az utóbbiban javul a média helyzete.¹²

A pártok médiagyarmatosítási törekvései szükségszerűen torzítják a közszolgálati média műsorait: a vezető szerkesztők kinevezése során a politikai lojalitás felülírja a szakmai szempontokat, a műsorok megrendelése során pedig nem (feltétlenül) a szakmailag sokra tartott, hanem inkább a „baráti” cégek által gyártott produkciók részesülnek előnyben. A közszolgálati média műsorainak színvonala Közép- és Kelet-Európában ezért szükségszerűen elmarad a várakozásoktól. Ahhoz, hogy a közszolgálati média politikailag függetlenné váljon, először a párttörvényeket kellene átírni, de rövid és középtávon ez sem változtatna azon a strukturális okon – a pártok gyenge társadalmi beágyazottságán –, amely végső soron a közmédia kompromittálódása mögött áll. Legalábbis erre utal, hogy a közszolgálati média a közép- és kelet-európaiakhoz hasonló tüneteket produkál a közép- és kelet-európaiaknál idősebb, de a nyugat-európaiaknál fiatalabb dél-európai demokráciákban: Görögországban, Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában és Spanyolországban is.¹³

3. A BBC-modell hátterét végül a *kétpártrendszer* jelenti. A brit választási rendszer a first-pass-the-post elve alapján működik – minden körzetben a legtöbb szavazatot elnyerő jelölt jut be a parlamentbe –, ami egyenes utat jelent a kétpártrendszerhez (újabban a két és fél párt rendszeréhez). Kétpártrendszerben a közszolgálati televízió hír- és háttérműsorainak szerkesztői megtehetik, hogy a napirenden szereplő közügyekben mindkét nagy párt képviselőit megszólaltassák; a közpolitikai kérdésekre válaszként rendszerint csupán két alternatíva kínálkozik. Az Európai Unióhoz csatlakozott közép- és kelet-európai országokban azonban arányos választási rendszerek működnek, amelyekben a parlamenti mandátumok megoszlása közelíti a szavazatok megoszlásához, és amelyek automatikusan többpárti parlamentek létrejöttéhez vezetnek; kivételt csak Magyarország és Litvánia jelent a maga vegyes választási rendszerével, ám e vegyes választási rendszerek eddig ugyancsak többpárti parlamenteket hoztak létre (hogy az új, a korábnál is aránytalanabb választási rendszer révén a 2014-es országgyűlési választás során hány párt jut majd be a magyar parlamentbe, ma még nehezen jósolható meg).

Többpártrendszerben szakmailag és technikailag egyaránt képtelenség részletesen bemutatni valamennyi parlamenti párt álláspontját. Az a szerkesztő, aki erre törekszik, csupán röviden ismertetheti az öt vagy hat parlamenti párt pozícióját; az efféle műsor élvezhetetlen és értelmezhetetlen. Az alternatívák nagy száma és az idő rövidege ellehetetleníti az érdemi vitát. Többpártrendszerekben a közszolgálati média működése szükségszerűen vezet el a pártok megjelenítésének helyes arányairól folyó terméketlen vitához és a műsorszolgáltatóra nehezedő politikai nyomáshoz, ami ellehetetleníti az újságírók munkáját és aláássa a közszolgálati média hitelességét.

A közszolgálati Lányi által mérvadónak tekintett brit modelljét nem lehet Magyarországon anélkül meghonosítani, hogy a brit politikai rendszert is ne honosítsanak meg. A politikai rendszer „importja” nélkül minden efféle kísérlet kudarcra van ítélve.

A közszolgálati médiára fordított források olyan kidobott pénzt jelentenek, amely nem a közérdeket szolgálja, hanem partikuláris érdekeket táplál: nagyrészt a burkolt pártfinanszírozás eszközévé válik. És nem kevés pénzről beszélünk: a Magyar Televíziót, a Magyar Rádiót, a Duna Televíziót és a Magyar Távirati Irodát finanszírozó Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap 2013-as költségvetése például 78 milliárd forint, a szintén közszolgálati feladatokat betöltő Magyar Média Mecenatúrát is magában foglaló Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságé további 35 milliárd forint.¹⁴ Összehasonlításképpen: e két összeg együtt több – összesen 113 milliárd forint –, mint az első Varga-csomag megtakarítása, amely 2013-ban nem egészen 93 milliárd forint lesz.¹⁵

A közszolgálati média feneketlen kút, amely egymás után nyeli el a milliárdokat, látható eredmény nélkül. Amikor

12 Lásd például C. O'Dwyer, "Runaway State Building. How Political Parties Shape States in Postcommunist Eastern Europe," *World Politics*, no. 56, pp. 520–553 (2004); P. Kopecký, "Political Parties and the State in Post-Communist Europe: The Nature of Symbiosis," *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol. 22, no. 3, pp. 251–273 (2006); A. Grzymała-Busse, *Rebuilding Leviathan. Party Competition and State Exploitation in Post-Communist Democracies* (Cambridge University Press, 2007); J. Rupnik & J. Zielonka: "The State of Democracy 20 Years On: Domestic and External Factors," *East European Politics & Societies*, vol. 27, no. 1, pp. 3–25 (2013).

13 Lásd például A. Harcourt, "The Regulation of Media Markets in selected EU Accession States in Central and Eastern Europe," *European Law Journal*, vol. 9, no. 3, pp. 316–340 (2003); R. Kuhn, "France: Presidential Assault on the Public Service," in *Reinventing Public Service Communication. European Broadcasters and Beyond*, ed. P. Iosifidis, pp. 158–170 (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010); B. León, "Spanish Public Service Media on the Verge of a New Era," in *Reinventing Public Service Communication. European Broadcasters and Beyond*, ed. P. Iosifidis, pp. 197–208 (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010).

14 Lásd <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=604577> (utolsó letöltés: 2013. június 26.).

15 Lásd http://egyenlito.blog.hu/2013/05/12/itt_az_elso_varga-csomag (utolsó letöltés: 2013. június 26.).

a hagyományos közszolgálati média működtetése mellett emel szót, Lányi más pénzét – az adófizetőét – kívánja lehetetlen küldetésre költeni. Szerintem ez elfogadhatatlan.

Van-e alternatíva?

Van-e olcsó, költséghatékony alternatívája a hagyományos közszolgálati médiának? Van-e más olyan fórum, amely alkalmas a közügyekről folytatott vita lebonyolítására?

A közszolgálati tartalmakat nemcsak hagyományos tévékészülékeken és nemcsak a hagyományos intézmények fenntartásával lehet előállítani és terjeszteni. Az új média is alkalmas terepet kínál erre: a közszolgálati funkciókat és tartalmakat ezen keresztül is elérhetővé lehet tenni a felhasználók számára. A ma a hagyományos közszolgálati médiaformátumok előállítására fordított pénzt vagy annak egy részét az új technikák fejlesztésére is lehetne fordítani: az ingyenes wi-fi szigetek működtetésére, az olcsó táblagépek terjesztésére, különösen azoknak a hátrányos helyzetű társadalmi csoportoknak a körében, amelyek ma nélkülözik az internet nyújtotta előnyöket, és amelyeknek ezért a tájékozódás is nehezükre esik.

Az internetes felületekre vitt közszolgálati tartalmak nemcsak költséghatékonyak, de profitálhatnak az interaktivitás kínálta előnyökből is, lehetővé téve a valóban nyílt és valóban kényszermentes vitát, amelyben nemcsak a felkent szakértők, de a közönség is aktívan részt vehet. Persze nem vitás, hogy az új formátum kidolgozása nem könnyű feladat, sok munkával jár. Mindenesetre mellette szól az is, hogy a fiatal korosztályok ma már egyre kevésbé használják a televíziót.

Lányi András

Néhány észrevétel Bajomi-Lázár Péter válaszához

Bajominak szinte mindenben igaza van egy képzelt vitapartnerrel szemben, aki rengeteg olyan tarthatatlan dolgot állít, amit én soha sem tennék. Kár, hogy nem velem vitatkozik.

Mert én álomban sem gondolnám, hogy „*az igaz és a hamis, a szép és a rúts a többi közt az értelmiség segítségével biztos különbséget tehetünk*”. Azt állítottam, hogy létezik ilyen különbség, és a kultúra lényege éppen a megkülönböztetések értelméről folyó vita, melynek szereplőit, mi tagadás, értelmiségieknek is szokás nevezni. Azért fizetik őket, igen, az adófizetők, hogy a különbségek értelmét feltárják, a műalkotásokat létrehozzák, a társadalmi folyamatokat elemezzék, különféle értékítéleteket „népszerűsítsenek”. Mi más volna az értelmiség dolga, ha nem ez? A különbségek értelme azonban a dolog lényegéből fakadóan *bizonytalan*, vitatható. Hogy vitatkozunk és ezt nyilvánosan tesszük, arra vall, hogy fontos számunkra a velünk együtt élők véleménye, esetleg épp azért fontos, mert különbözik a magunkétól. Elképzelni se tudom, milyen alapon tulajdonított Bajomi ezzel ellentétes álláspontot nekem.

Talán azért, hogy kijelenthesse: *a köztünk fennálló világnézeti különbségek áthidalhatatlanok*. Csakhog egy különbség, amennyiben valóban világnézeti, nem lehet áthidalhatatlan. Különben hogy tudnánk a felmerülő álláspontokat a másik számára is érthető érvekkel alátámasztani, illetve cáfolni? A dialógus inkább hidat képez köztünk, alkalmat teremt a különbségek jobb megértésére, a vélemények sokoldalú mérlegelésére mindazok számára, akik követik a vitát. Felteszem, hogy ezt Bajomi is jobb megoldásnak tartja, mintha a mindenkori többség lekaszabolja, leszavazza vagy kirekeszti a kisebbségi vélemény képviselőit. Áthidalhatatlan szakadék szerintem csak az ellentétes érdekek, előítéletek, indulatok között tátong, racionálisan igazolható vélemények között soha.

„*Lányi hisz az egynemű politikai közösségekben.*” Értsd: Lányi a középkorban él, a tradicionális társadalmat és a hivatalos tekintély uralmát kívánja vissza. Kívánja a hóhér. De miből következtet Bajomi erre? Egy szóval sem állítottam, „*hogy a kulturális produktumoknak csupán egyetlen helyes olvasatuk van*”, ahogyan azt vitapartnerem a szájamba adja.